

Кристина Хаџи-Василева

Најра Јувал Дејвис,
Родот и Нацијата,
Сигмапрес, Скопје, 2001.

Во својата книга „Родот и нацијата“, објавена за првпат во 1997 г., Нира Јувал-Дејвис зборува за родовите односи и за тоа какво е заемното влијание меѓу нив и националните проекти и процеси.

Авторката, до неодамна познат професор на Родовите и етничките студии на Универзитетот Гринич во Лондон, нуди севкупна анализа на клучните теми кои се однесуваат на родот, нацијата и национализмот. Оваа книга е впечатлива и лесно читлива теоретска творба, која ги вклучува во себе многуте епистемологии и аспекти на вкрстувањето на родот, класата, етносот и расата, и е резултат на долгогодишната академска и политичка работа на професорката Јувал-Дејвис.

Ова извонредно дело за првпат сега им се нуди на македонските читатели со настојувањето на издавачката куќа „Сигмапрес“ и преведувачот Драган Јакимовски.

Најнапред, неколку зборови за преводот. Навистина претставува огромен напор и труд да се преведе толку теоретско дело, коешто се однесува на област каква што е поврзаноста на родот и национализмот, која во Македонија неодамна почна да се развива. Недостатокот од литература која се однесува на овие две теми, како и немањето изградена соодветна домашна

Kristina Haxhi-Vasileva

Најра Јувал Дејвис,
Родот и Нацијата,
Сигмапрес, Скопје, 2001.

Нë librin e saj “Gjinia dhe kombi”, të botuar për herë të parë në vitin 1997, Nira Juval-Dejvisi flet për raportet e gjinive dhe për atë se çfarë është ndikimi i ndërsjellë mes tyre dhe projekteve e proceseve kombëtare.

Autorja, deri para disa kohësh, profesoreshë e njohur e studimeve Gjinore dhe etnike të Universitetit të Griniçit në Londër, ofron analizë gjithpërfshirëse të temave kyçe që kanë të bëjnë me gjininë, kombin dhe nacionalizmin. Ky libër është mbresëlënës krijim teorik që lexohet lehtë, i cili përfshin në vete shumë etimologji dhe aspekte në ndërthurjen e gjinisë, klasës, etnisë dhe racës, dhe është rezultat i punës shumëvjeçare akademike dhe politike të profesoreshës Juval-Dejvis.

Kjo vepër e jashtëzakonshme për herë të parë u ofrohet lexuesve maqedonas me vendosmërinë e shtëpisë botuese “Sigmapres” dhe përkthyesit Dragan Jakimovski.

Më së pari disa fjalë për përkthimin. Me të vërtetë është një përpjekje dhe mund i madh të përkthehet një vepër kaq teorike, që ka të bëjë me një lëm siç është lidhshmëria e gjinisë me nacionalizmin, e cila në Maqedoni ka filluar të zhvillohet para disa kohësh. Mungesa e literaturës që ka të bëjë me këto dy tema, si dhe mospasja e terminologjisë përkatëse në vend, krijon vështirësi për të

терминологија, создава тешкотии за секого, вклучително и за искусните преведувачи. Тоа е веројатно објаснувањето за некои од превидите во книгата кои го вклучуваат и името на авторката Нира преведено како Најра, Гринич како Гринвич, испуштањето реченици кои постојат во оригиналот (стр. 13), како и несоодветен превод на некои од зборовите. Да се надеваме дека овие ќе бидат коригирани во следните изданија на споменатиот труд.

Инаку книгата, која се состои од шест поглавја, најпрвин дава теоретски преглед на поновата литература за родот, нациите, државите и национализмот, а потоа продолжува со поглавја за биолошката и културната репродукција на нацијата, државјанството, војската, војните и етносот.

Во првото поглавје, авторката ја презентира теоретската основа на својот фокус во областа на родовите студии и ги изнесува основните принципи кои ја насочуваат нејзината анализа. Таа ја заснова својата теоретска рамка врз признание дека сознанието е ситуирано и, според тоа, секогаш останува „незавршено“.

Во продолжение, нејзината критика е насочена кон раните теории за нациите и национализмот и исклучувањето на жените од нив, како и влијанието што тие го трпат. Таа продолжува објаснувајќи дека жените отсекогаш биле дел од нациите, не само како пасивни членки, туку како централни фактори во нивното конституирање и репродукцијата.

Ова е водечката идеја на книгата, која служи да се промовира, според зборовите на авторката „аналитичкиот проект на родовото разбирање на нациите и национализмите, преку систематско испитување на

gjithë, përfshirë edhe përkthyesit me përvojë. Kjo me gjasë është njëra ndër shpjegimet për disa nga lajthimet në libër që e përfshijnë edhe emrin e autores Nira të përkthyer si Najra, Griniç si Grinviç, lëshime të fjalive që janë në original (fq. 13) si dhe përkthim jopërkatës i disa fjalëve. Të shpresojmë se këto do të përmirësohen në botimet e ardhshme të punimit të lartpërmendur.

Përndryshe libri, që ka gjashtë krerë, më së pari jep një pasqyrë teorike të literaturës më të re për gjininë, kombet, shtetet dhe nacionalizmin e pastaj vazhdon me kapitujt për riprodhuesin biologjik dhe kulturor të kombit, shtetësinë, ushtrinë, luftërat dhe etnitë.

Në kapitullin e parë autorja prezanton bazën teorike të fokusit të saj në lëmin e studimeve gjinore dhe i shtron parimet themelore që e orientojnë analizën e saj. Ajo kornizën e saj teorike e bazon mbi pranimin se të njohurit është i situuar dhe sipas kësaj gjithmonë mbetet “i pambaruar”.

Në vazhdim kritika e saj iu drejtohet teorive të hershme për kombet dhe nacionalizmin dhe përjashtimin e grave prej tyre, si dhe ndikimet që ato i pësojnë. Ajo vazhdon duke sqaruar se gratë gjithmonë kanë qenë pjesë e kombeve, jo vetëm si anëtare pasive, por si faktorë qendrorë në konstituimin dhe riprodhuesin e tyre.

Kjo është idea udhërrëfyese e librit, e cila shërben për promovim, sipas fjalëve të autores “të projektit analitik të kuptimit të ndërsjellë gjinor të kombeve dhe nacionalizmave përmes hulumtimit të kontributit kyç të

клучниот придонес на родовите односи во неколку главни димензии на националистичките проекти...“ (стр.13). Овие димензии се претставени и теоретски развиени во следните поглавја.

Борбата на жените за репродуктивни права, лежи во центарот на женските движења од самото нивно основање. Во второто поглавје на книгата, Јувал-Дејвис објаснува дека поголемиот дел од времето, дебатата се вртела околу ефектите од постоењето или отсуството на овие права врз жените како индивидуи. Меѓутоа, таа образложува дека притисокот врз жените за тоа дали да имаат или немаат деца, директно зависи од нивното членство во одредени колективитети. Понатаму, таа вели дека националистичките проекти, како главен организирачки принцип на националниот колективитет ја имаат генеалогичката и потеклото на своите членови. Во тој контекст, таа разгледува три главни дискурса: „народот како сила“ според кој зголемувањето на нацијата е од витално значење за напредокот и моќта на нацијата; Малтусовскиот дискурс, кој го гледа намалувањето на бројот на раѓањата како начин на запазување на нацијата; и еугеницистичкиот дискурс, кој се обидува да го подобри квалитетот на националната лоза и затоа поттикнува имање деца кај одредени жени кои припаѓаат на „соодветни“ класи, истовремено обесхрабрувајќи други во истото. На овој начин, таа ја отсликува положбата на жените во општеството како носителки на нацијата.

Авторката ги поврзува расправите во врска со развојот, социјалната политика, економијата и сл. со грижата за „генетскиот влог“ и го нагласува фактот дека само со раѓањето во одреден колективитет, човек може да биде сметан за негов полноправен член.

raporteve gjinore në disa dimensione kryesore të projekteve nacionaliste...” (fq. 13). Këto dimensione janë të prezantuara dhe teorikisht të zhvilluara në kapitujt që vijojnë.

Lufta e grave për të drejta riprodiktive qëndron në qendrën e lëvizjeve të grave që nga vetë themelimi i tyre. Në kapitullin e dytë të librit, Juval-Dejvisi sqaron se në pjesën më të madhe të kohës debati është rrotulluar rreth efekteve të ekzistimit ose mungesës së këtyre të drejtave mbi gratë si individë. Ndërkaq ajo flet se shtypja mbi gratë lidhur me atë se a kanë ose jo fëmijë, varet drejt për së drejti nga anëtarësimi i tyre në kolektivitetet e caktuara. Më tej ajo thotë se projektet nacionaliste si parim kryesor organizues të kolektivitetit kombëtar e kanë gjenealogjinë dhe prejardhjen e anëtarëve të tyre. Në këtë kontekst ajo i shqyrton tri diskurse kryesore: “populli si forcë” sipas të cilit rritja e kombit është me rëndësi vitale për përparimin dhe fuqinë e kombit; Diskursi i Maltusit, i cili e shikon pakësimin e numrit të lindjeve si mënyrë për ruajtjen e kombit; dhe diskursi eugenisticistik i cili përpiket ta përmirësojë cilësinë e trungut kombëtar dhe prandaj i nxit lindjen e fëmijëve te gratë e caktuara të cilat u takojnë klasave “përkatëse”. Njokohësisht duke i dekurajuar të tjerat për punën e njejtë. Në këtë mënyrë ajo përshkruan pozitën e grave në shoqëri si shtyllë bartëse të kombit.

Autorja i lidh diskutimet me zhvillimin, politikën sociale, ekonominë etj. me kujdesin për “investim gjenetik” dhe e thekson faktin se vetëm me lindjen në një kolektivitet të caktuar njeriu mund të llogaritet për anëtar me të drejta të plota të këtij kolektiviteti.

Јувал Дејвис ја поврзува идејата за „генетските влогови“ со замислувањето на нациите. Во третото поглавје на својата книга, таа ја анализира „културата и традицијата“ на една заедница, објаснувајќи дека религијата, јазикот, литературните и уметничките начини на производство, обичаите и сл. помагаат да се создаде едно митско единство на национални „замислени заедници“ коишто го делат светот на две групи: ние и другите. За да се помогне во одредувањето на припадноста на луѓето кон едната или другата група, постојат таканаречени чувари на границите и во ова поглавје авторката зборува за улогата на жените како симболични чуварки на границите и олицетворувачки на колективитетот, истовремено бидувајќи негови културни репродукторки. Писателката ја нагласува оваа димензија на животот на жените како пресудна за разбирање на нивните меѓусебни односи и односите со децата и мажите. Освен ова, таа ги истражува прашањата што се однесуваат на мултикултурните проекти, како и проектите на културниот и религиозниот фундаментализам во контекстот на глобализацијата и нивниот ефект врз родовите односи и поимите за културниот идентитет. Тесно поврзано со културниот и националниот идентитет е државјанството, како критериум за членство во националниот колективитет. Наспроти општо прифатениот поглед на државјанството, како правото да се носи пасош, авторката укажува на илјадниците правила и закони коишто регулираат дали некој може да стане државјанин. Во четвртото поглавје, книгата ги истражува начините на кои жените го регулирале своето државјанство. Од една страна, тие се вклучени во општата група државјани, додека од друга страна, секогаш постојат правила, прописи и политики кои се специфични и се однесуваат на нив. Илустрација за тоа на што реферира авторката е фактот дека во Велика Британија, сè до

Juval Dejvisi idenë e “investimeve gjenetike” e lidh me përfytyrimin e kombeve. Në kapitullin e tretë të librit të saj, ajo e analizon “kulturën dhe traditën” e një bashkësie, duke sqaruar se religjioni, gjuha, mënyrat letrare dhe artistike të prodhimit, zakonet etj. ndihmojnë që të krijohet një unitet mitik i “bashkësive të paramenduara” kombëtare, të cilat e ndajnë botën në dy grupe: ne dhe të tjerët. Që të ndihmohet në përcaktimin e përkatësisë së njerëzve drejt njerit ose grupit tjetër, ekzistojnë të ashtuquajturit roje të kufinjve dhe në këtë kapitull autorja flet për rolin e grave si roje simbolike të kufinjve dhe personizime të kolektivitetit duke u bërë njëherësh riprodaktorët kulturorë të tij. Autorja e thekson këtë dimension të jetës së grave si vendimtar për të kuptuarit e marrëdhënieve të tyre të ndërsjella me fëmijët dhe burrat. Përveç kësaj ajo i hulumton çështjet që u përkasin projekteve multikulturore si dhe projekteve të fundamentalizmit kulturor dhe religjioz në kontekst të globalizimit dhe të efektit të tyre mbi raportet gjinore dhe konceptet për identitetin kulturor. E lidhur ngusht me identitetin kulturor dhe kombëtar është shtetësia, si kriter për anëtarësim në kolektivitetin kombëtar. Përkundër pikëpamjes së pranuar përgjithësisht si e drejta për të pasur pasaportë, autorja vë në dukje mijëra rregulla dhe ligje të cilat caktojnë se a mund të bëhet shtetas dikush. Nga njëra anë ata janë të përfshirë në grupin e përgjithshëm të shtetasve, ndërsa nga ana tjetër gjithmonë ekzistojnë rregulla, dispozita dhe politika të cilat janë specifike dhe kanë të bëjnë me to. Si ilustrim për atë që e referon autorja është fakti se në Britaninë e Madhe deri në vitin 1983 rregullat i pengonin britanezet e martuara me të huajt t’u bartin shtetësinë e vet fëmijëve të lindur nga këto martesë.

1983 година, правилата ги спречуваа Британките мажени за странци да го пренесат своето државјанство на децата родени во тие бракови.

Исто така, поглавјето ја анализира класичната лоцираност на жените во приватната сфера, а на мажите во јавната сфера и нивното влијание врз концептите за државјанството.

Познато е дека секое државјанство вклучува права и одговорности, од кои врвната е подготвеноста да се даде животот за сопствената земја. Петтото поглавје ги анализира конструкциите на машкоста и женскоста и каква е нивната поврзаност со учеството во вооружените сили и војните. Авторката фрла поглед врз учеството на жените во вооружените сили и нивното конструирање како војници. Поглавјето ги анализира не само сексуалните поделби кои се случуваат помеѓу борците, туку и меѓу жртвите од војните. Во контекст на ова се разгледува и карактерот на систематските силувања во услови на војна.

Последното поглавје ги разгледува прашањата поврзани со родот, нацијата и политиката на зајакнување на жените. Авторката ги разгледува различните начини на кои жените се мобилизирале против репресиите и ја развива идејата за трансверзална политика, облик на коалициона политика, во кој, различните позиционирања на вклучените индивидуи и колективитети ќе бидат признати, како и вредносните системи што стојат во основата на нивните напори.

Како заклучок, потребно е да се одбележи дека авторката применува родова анализа на секоја од темите истовремено, земајќи ја предвид позицијата на жените во поглед на расата, класата, етносот, културата и земјата. Понатаму, низ целата книга таа

Poashtu, kapitulli e analizon locimin klasik të grave në sferën private, kurse atë të burrave në sferën publike dhe ndikimin e tyre mbi konceptet për shtetësinë.

Dihet se çdo shtetësi përfshin të drejta dhe përgjegësi prej të cilave më e larta është gatishmëria për të dhënë jetën për vendin. Kapitulli i pestë i analizon konstruksionet e maskulitetit dhe feminitetit dhe çfare është lidhshmëria e tyre me pjesëmarrjen në forcat e armatosura dhe luftërat. Autorja e hedh shikimin në pjesëmarrjen e grave në forcat e armatosura dhe konstruktimin e tyre si ushtarë. Kapitulli i analizon jo vetëm ndarjet seksuale që ndodhin midis luftëtarëve, por edhe midis viktimave të luftës. Në këtë kontekst shqyrtohet edhe karakteri i dhunimeve sistematike në gjendje lufte.

Kapitulli i fundit i shqyrton çështjet lidhur me gjininë, kombin dhe politikën e përforcimit të grave. Autorja i shqyrton mënyrat e ndryshme në të cilat gratë janë mobilizuar kundër represaljeve dhe e zhvillon idenë për politikë transversale, formë e politikës koalicionuese, në të cilën, pozicionimet e ndryshme të individëve dhe kolektiviteteteve të përfshira do të jenë të pranuar, si dhe sistemet e vlerave që janë në bazën e përpjekjeve të tyre.

Si përfundim duhet të shënohet se autorja zbaton një analizë gjinore në të gjitha temat në të njejtën kohë, duke pasur parasysh pozitën e grave në pikëpamje të racës, klasës, etnisë, kulturës dhe vendit. Më tutje, në të gjithë librin ajo tërheq vërejtjen kundër vendosjes së grave në

предупредува против ставањето на жените во една генеричка категорија на „жена“ која надвиснува над сите останати, стапица во која паѓаат многу теоретичари и која не ги зема предвид разликите меѓу различните жени.

Исто така, критикувајќи ја политиката на идентитетот, Јувал Дејвис предупредува против гледањето на групите како хомогени ентитети и на претставниците на овие колективитети како единствени и најдобри претставници, бидејќи тоа ја есенцијализира и ја опредметува групата на начин кој ги негира различните искуства и позиционирања внатре во неа. Еден пример за ова е гледиштето дека нацијата и/или етничкиот колективитет се маскулин ентитет, поглед кој не ги разгледува различните позиции на жените во него. Друг пример што го цитира авторката се однесува на разликите меѓу жените: случаите кога жени од елитата служат како „претставнички“ на интересите на жените - не само во услови кога привилигирани западни жени зборуваат во името на сите жени, туку, исто така, кога привилегирани жени од помалку развиени земји зборуваат во името на сите жени во нивните земји.

Исто така, авторката ја насочува дебатата кон иднината на феминистичката политика. Нејзината препорака е „трансверзална“ политичка стратегија којашто го издвојува „дијалогот“ меѓу жените кои се наоѓаат во различни општествени позиции (вклучувајќи ги и оние од различни „блокови на идентитет“). Таа тврди дека дијалогот на „трансверзализам“ на жените им ја дава можноста подобро да си ги разберат специфичните угнетувања. Ова потоа може да доведе до коалиции и политички напори околу единствени прашања, за кои можат да се согласат/договорот жени со различни членства и идентитети. Еден добар

нјë категори гјенерике тë “gruas” e cila qëndron përsipër të gjithë të tjerëve, kurthë në të cilën bien shumë teoricienë dhe e cila nuk i merr parasysh dallimet midis grave të ndryshme.

Poashtu, duke e kritikuar politikën e identitetit, Juval Dejvisi tërheq vërejtjen kundër vështirimit të grupeve si etnitete homogjene dhe të përfaqësuesve të këtyre kolektiviteteve si përfaqësues të vetëm dhe më të mirë sepse kjo e esencionalizon dhe e lëndëzon grupin në një mënyrë e cila i mohon përvojat e ndryshme dhe pozicionimet brenda saj. Një shembull për këtë është pikëpamja se kombi dhe/ose kolektiviteti etnik janë entitet maskulin, pikëpamje e cila nuk i shqyrton pozitat e ndryshme të grave në të. Një shembull tjetër të cilin e citon autorja ka të bëjë me ndryshimet midis grave: rastet kur gratë nga elita shërbejnë si “përfaqësuese” të interesave të grave - jo vetëm në kushte kur gratë e privilegjuara të perendimit flasin në emër të të gjitha grave, por gjithashtu kur edhe gratë e privilegjuara të vendeve më pak të zhvilluara flasin në emër të të gjitha grave të vendit të tyre.

Autorja gjithashtu e orienton debatin drejt ardhmërisë së politikës feministe. Mesazhi i saj është strategjia politike “transverzale” e cila e ndan “dialogun” midis grave të cilat gjenden në pozita të ndryshme shoqërore (duke i përfshirë edhe ato nga “blloqet me identitet” të ndryshëm). Ajo pohon se dialogu i “transverzalizmit” ua jep mundësinë grave t’i kuptojnë më mirë shtypjet specifike. Kjo pastaj mund të sjellë te koalicionet dhe përpjekjet politike rreth çështjeve unike për të cilat mund të pajtohen/merren vesh gra me anëtarësime dhe identitete të ndryshme. Një shembull i mirë për suksesin e kësaj politike është lobi i gruas maqedonase i cili i lidhi gratë e ndryshme nga

пример за успешноста на оваа политика е македонското женско лоби, коешто ги поврза различните жени од различните невладини, владини и партиски организации околу единственото прашање за поттикнување на учеството на жените во домашната политика. Се разбира, овој вид политичка стратегија не мора секогаш да успее, особено кај групи коишто се борат за својот национален идентитет и таму каде што разликите во интересите се преголеми. Сепак, сметаме дека Јувал Дејвис нуди стратегија која треба да се земе предвид и може да биде најплодотворен начин за надминување на недостатоците на политиката на идентитети, истовремено овозможувајќи средство за осознавање зедничка основа за политичка акција помеѓу различно позиционирани жени.

Затоа, оваа книга може да се смета за корисно четиво за активисти, за поединци со интерес за родот, нацијата и национализмот, расата и етносот, како и за студенти на вакви или слични студии.

organizatat e ndryshme joqeveritare, qeveritare dhe partiake rreth çështjes unike për nxitjen e pjesëmarrjes së grave në politikën vendore. Kuptohet, ky lloj strategjie politike nuk është e thënë të jetë gjithmonë i suksesshëm, veçmas te grupet të cilat luftojnë për identitetin e tyre kombëtar edhe atje ku dallimet e interesave janë shumë të mëdha. Megjithatë, mendojmë se Juval Dejvisi ofron strategji të cilën duhet marrë parasysh dhe mund të jetë mënyra më frytdhënëse për tejkalimin e mungesave të politikës së identitetit duke mundësuar njëkohësisht mjete për njohjen e bazës së përbashkët për veprim politik midis grave të pozicionuara në mënyra të ndryshme. Prandaj ky libër mund të merret për lektyrë të dobishme për aktivistë, për individë të interesuar për gjinitë, kombin dhe nacionalizmin, racën dhe etninë si dhe për studentë të studmieve të këtij lloji ose të ngjashme me to.

Përkthim: Lindita Ahmeti